

PROFESOR ANTE VUKASOVIĆ

(Osijek, 9. siječnja 1929. – Zagreb, 26. siječnja 2021.)

Ukratko kroz životopis

U Zagrebu je 26. siječnja 2021. preminuo prof. dr. sc. Ante Vukasović. Bio sam student, asistent i suradnik profesora Vukasovića. U ovom prigodnom spomenu njegovu životu i djelu tek nekoliko najvažnijih naznaka. Bit će vremena i više načina da se unutar pedagoške teorije i prakse njegovo vrlo bogato djelo analitički istraži i obradi, pa tek tada vidi koliko je bogat njegov sveukupni doprinos našoj znanosti o odgoju i obrazovanju. Bez obzira na to koliko je naša današnja pedagogija u očividnoj dekadenciji, a bavljenje njezinom povijesnom baštinom gotovo potpuno zapušteno, ovakvi osvrti na životni put i djelo pojedinih pedagoga, naših zaslužnih doajena, dio su opće pedagoške memorije, pa i slike zajedničkih dosegâ svake pojedine znanosti.

Profesor Ante Vukasović rođen je u Osijeku 9. siječnja 1929., u vremenu kada su sezonske migracije ljudi iz jadranskoga primorja i njegova zaleđa u žitorodne krajeve (najčešće) Slavonije bile stvarna ekonomska kategorija i kada su neki od njih trajno ostajali, a neki – kao ptice selice – uredno godinu za godinom dolazili i odlazili u prirodnom ritmu godišnjih doba. Danas, sto godina kasnije, migracijska slika Hrvatske u tom se pogledu doslovno sasvim zaokrenula – Slavonci, uz ostalo, svakoga ljeta odlaze na naše more raditi u turizmu. Prošlostoljetne migracije Dalmacija – Slavonija uočavamo plauzibilno i u životopisu profesora Vukasovića, koji se rodio u Osijeku, kamo su njegovi roditelji stigli “trbuhom za kruhom”, a osnovnu školu pohađao je u Kučićima kod Omiša, zavičaj u svojih roditelja. U Osijek se Vukasović vraća u srednju Učiteljsku školu, koju tamo završava. Nakon što je maturirao, opet po modelu tadašnjega migracijskoga kretanja, vraća se u širi jadranski zavičaj svojih roditelja i nastupa na mjesto učitelja u Osnovnoj školi u Šestanovcu u tadašnjem kotaru Split.

Studij jednopredmetne pedagogije završio je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Nakon što je diplomirao vraća se u rodni Osijek i nastavlja pedagoško-profesionalnu karijeru. Zapošljava se na mjesto profesora pripravnika u Učiteljskoj školi u Osijeku. U prvj godini svojega srednjoškolskog službovanja položio je na

Filozofskom fakultetu u Zagrebu stručni ispit za zvanje profesora srednje škole. Već nakon nepune godine dana rada u Učiteljskoj školi prelazi u novoutemeljeni Pedagoški centar za unapređenje i istraživanje odgoja i obrazovanja za područje istočne Slavonije u Osijeku, gdje obnaša dužnost direktora u četverogodišnjem mandatnom razdoblju. Tu na neki način već započinje i njegov stručno-znanstveni rad, koji će trajati do kraja života – preko sedamdeset godina. Pokreće tada i uređuje pri Pedagoškom centru časopis *Život i škola*, koji i danas uspješno izlazi u Osijeku. Uz vrlo dinamičan i sadržajan rad u Pedagoškom centru Osijek, honorarno surađuje u Nastavnom središtu izvanrednog studija za buduće nastavnike u Osijeku, koji je dislocirano nosila Viša pedagoška škola iz Zagreba.

Tri godine radio je profesor Vukasović u Pedagoškom centru pa napustio Osijek i postao asistent na Odsjeku za pedagogiju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, na kojem je ostao sve do umirovljenja – pune trideset i tri godine. Nakon što je doktorirao napredovao je u redovitim i zakonom predviđenim vremenskim intervalima te je biran u sve akademske sveučilišne statuse. Pritom ga nisu mučili uvjeti za napredovanje, dapače uvijek ih je uvelike premašivao svojim pisanim radovima i nastavnom djelatnošću. Izborom za redovitoga sveučilišnog profesora možemo sada slikovito prikazati idealan profesionalno-pedagoški i karijerni grafik on profesora Vukasovića: učitelj i ravnatelj osnovne škole – nastavnik srednje učiteljske škole – voditelj pedagoškoga centra – honorarni profesor više pedagoške škole – sveučilišni asistent, docent, izvanredni i redoviti profesor.

Iz razdoblja njegovih prvih godina sveučilišnoga života i rada ovom prigodom treba osobito istaknuti zanimljivu činjenicu da je 1965. doktorirao obranom disertacije pod naslovom *Utjecaj suvremene tehnike na koncepciju općeg obrazovanja*. Tema svakako trajne i univerzalne naravi, koju bi se i danas, nakon gotovo šezdeset godina, moglo mirne duše ponuditi nekome mladom doktorandu za znanstveno istraživanje iz današnje perspektive suvremene digitalne tehnologije i tzv. četvrte znanstvene revolucije. Toliko samo i zbog toga što se u posljednje vrijeme u nas na posljediplomskom doktorskom studiju pedagogije olako predlažu, biraju i odobravaju teme doktorskoga rada vrlo uskoga problemskog i sadržajnog opsega (i dosega), kao i vrlo efemernoga trajanja.

U profesionalnom pedagoškom radu profesor Vukasović postigao je stvarno jako mnogo. To se, među ostalim, vidi i po dužnostima koje je obnašao u ustanovama gdje je radio. Bilo imenovanjem i postavljanjem, uobičajenim rotacijama ili po izbornim procedurama, bio je direktor osnovne škole, voditelj pedagoškoga centra, voditelj pojedinih smjerova i stupnjeva fakultetskoga obrazovanja, pročelnik odsjeka za pedagogiju, predstojnik zavoda za pedagojska istraživanja, predstojnik odjela za pedagogiju, direktor sveučilišnoga pedagoškoga centra, nositelj i voditelj znanstveno-istraživačkih projekata i slično. Bio je i član upravnih odbora i savjeta pedagoških udruga, osnivač i član uprava te predsjednik nekoliko društava prijateljestava, član uredništava i savjeta strukovnih časopisa, član organizacijskih odbora znanstvenih skupova i kongresa u zemlji i inozemstvu i dr.

Kao što vidimo, profesor Vukasović bio je vrlo aktivna i angažirana osoba u struci, ali prisutan i u javnom kulturnom životu sredina u kojima je živio i djelovao. Angažirao se i politički, osobito nakon devedesetih godina prošloga stoljeća, u vrijeme demokratskoga društvenog preustroja u Hrvatskoj utemeljenjem njezine državnosti, i to kao član nekih novoosnovanih političkih stranaka. Tih je godina bio osobito aktivan i u Hrvatskom žrtvoslovnom društvu te Hrvatskom katoličkom zboru “MI”. Nastupao je na njihovim stručnim i opće javnim skupovima i tribinama te redovito pisao u njihovim glasilima.

Za svoj stručni, znanstveni i društveni rad profesor Vukasović primio je brojna priznanja, nagrade, odlikovanja i druge časne zahvale, koje baš i nije javno isticao ili zbog njih tražio bilo kakve privilegije koji bi ga izdvajali od drugih.

Glavna područja pedagoške djelatnosti

Profesor Ante Vukasović započeo je znanstvenu i nastavničku akademsku karijeru na Katedri za sistematsku pedagogiju Odsjeka za pedagogiju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Imao je pritom veliku sreću, i vrlo povoljne okolnosti, što je tada voditelj te katedre bio profesor Zlatko Pregrad. Po svojem školovanju i kasnijem studiju u Beču i Berlinu, profesor Pregrad bio je vrlo obrazovana ličnost, a njegova opća kultura, široko znanje i osobna narav činili su ga čovjekom vrijednim neupitnoga poštovanja i uzorom u svakom pogledu. I sâm sam imao sreću – oprostite što privatiziram – biti njegov student, polagati prvi ispit iz Uvoda u pedagogiju baš kod njega, a njegovim odlaskom u mirovinu na ispražnjeno radno mjesto nastupio sam kao asistent na Odsjeku za pedagogiju, kada je profesor Vukasović već bio izvanredni profesor.

Profesor Vukasović rastao je uz profesora Pregrada i poslije dostojno preuzeo od njega Katedru za teorijsku pedagogiju. U svojim brojnim pisanim radovima dosljedno je zadržao i bit i nit znanstvene pedagogije. Nikada se profesor Vukasović nije zanosio nekim metodološkim ili sadržajnim pomodarstvom koje bi pedagogiji ugrozilo njezinu supstancijalnu jezgru i znanstvenu i sveučilišnu autonomiju. Dapače, do kraja života ostao je vjeran i nesalomljiv borac za znanstvenu samostalnost pedagogije širokim shvaćanjem odgoja kao njezina glavnoga predmeta bavljenja. Ta dosljedna vodilja kod njega se zrcali u svakom od mnogobrojnih radova, čak i onima popularno i prigodno pisanim – slučajno nastalima u dnevnim tiskovinama i slično.

Profesionalna dosljednost profesora Ante Vukasovića, bez sitnih osobnih kalkulacija, danas inače toliko prisutnih na našem “pedagoškom Olimpu”, priskrbila mu je prijatelje i neprijatelje u javnosti, ali on se nikada nije na to obazirao. Ostao je pedagog! Nije se nikome dodvoravao niti jeftino prodavao. Mogu svjedočiti da je posljednjih dana svojega života bio jako razočaran onim nastavljajima hrvatske pedagoške misli koji su se malne pretvorili u svojevrzne “sluge” nekih susjednih znanstvenih disciplina. Pretvarajući tako svoju matičnost u neke grane i grančice tuđih znanstvenih disciplina ili društvenih kretanja, pa i svakodnevnom lukrativnom pedagoškom praksom na terenu, više se postaje sudionik politike ili građanskoga aktivizma nego pobornik znanstvene ozbiljnosti i kritičnosti.

Shvaćajući odgoj kao proces trajnoga formiranja svestrane čovjekove osobnosti, profesor Vukasović toj je pojavi i praksi posvetio više knjiga i manjih monografija, što najbolje ilustriraju naslovi: *Fenomen odgoja*, *Radni i tehnički odgoj u općeobrazovnim školama*, *Moralni odgoj*, *Intelektualni odgoj*, *Prinosi unapređivanju odgojnog rada*, *Analiza i unapređivanje odgojnog rada*, *Osposobljavanje nastavnika za odgojni rad*, *Etika – moral – osobnost*, *Moralni profil osobnosti*, *Domovinski odgoj*. Da, sve su to cjelovite knjige koje je napisao profesor Vukasović samo o ODGOJU, a koje se bave njegovim različitim aspektima i pristupima, što samo po sebi kazuje o dubokoj urođenosti u promišljanja o odgoju kao pojavi u teoriji i praksi pedagoškoga rada. Čvrsti zastupnik tzv. pet nosećih odgojnih područja u pedagogiji (intelektualni, moralni, radni, estetski i tjelesni odgoj), gotovo ih je sve obradio u zasebnim monografijama i(li) doticao u svojim drugim radovima poimanjem odgoja kao cjelovitoga pristupa formiranju čovjeka, prije svega u ovih pet područja. Pritom je, nažalost, nedovoljno obradio sintetske međuteme i probleme poput socijalne poveznice u procesu odgoja, socijalizacije i inkulturacije kao suvremenih pedagoških fenomena.

Sljedeće svakako markantno područje njegova pedagoškoga rada jest OBITELJ – kao vrelo i nositeljica života – onako kako je naslovio jednu svoju knjigu, ali i uopće shvaćao nukleus onoga što nas sve prati od začeca do smrti. Čak i bez obzira na današnje javne razlike i shvaćanja uloge obitelji u životu čovjeka, njezine mijene i transformacije, neslaganja i polemike, profesor Vukasović ostao je vjeran tumač obiteljske pedagogije kao znanstvene discipline i na njoj temeljena odgoja u obitelji, što opet brojem i naslovom potvrđuju njegove samostalne knjige i u ovoj domeni naše pedagogije: *Obitelj – vrelo i nositeljica života*, *Odgoj za humane odnose i odgovorno roditeljstvo*, *Obitelj i moralni razvitak mladeži*, *Odgojna funkcija hrvatske obitelji*.

Jedan vrlo uočljiv dio iz cjelokupnoga pedagoškog opusa profesora Vukasovića proistekao je iz njegova višegodišnjega nastavničkog rada na sveučilištu, a odnosi se na brigu da mu studenti dobiju udžbenik za svoj matični studij iz kojega mogu pregledno i cjelovito dobiti uvid u znanost koju izučavaju i studiraju. Profesor Vukasović napisao je i objavio sveučilišni UDŽBENIK *Pedagogija*, koji je kao knjiga u rasponu od deset godina doživio sedam ponovljenih, dopunjenih i proširenih izdanja, što u našoj pedagogiji stvarno nitko nije postigao samostalno, ako ne računamo udžbenik *Opća pedagogija* kao kolektivno djelo većega broja autora u izdanju Pedagoško-književnoga zbora. Dakle, i u ovome segmentu sveukupnoga rada profesora Vukasovića suvišan je komentar u dokazivanju njegove marljivosti, produktivnosti i odgovornosti spram profesije pedagoga i sveučilišnoga profesora kako ju je on shvaćao. Studenti su mu bili iznad svega u nastavničkom radu, čak i kada su ga ogovarali zbog njegovih poznatih “kartica za ispite”, tj. koncepata pročitanih izvora literature koje je profesor obvezatno tražio na uvid pri dolasku na ispit i uredno ih parafirao da ne bude posuđivanja i “šala-bahtiranja” među studentima.

Dosljedan u isticanju odgoja kao temeljnoga pojma pedagogije, profesor Vukasović nikako nije zapostavljao OBRAZOVANJE i nastavu kao pedagoške procese organiziranoga stjecanja znanja i sposobnosti, koji se u svim svojim sadržajima i događanjima prožimaju. Dapače, obrazovanjem se osobito bavio u istraživačkim projektima, kojima

je na temelju empirijskih podataka lakše dokazivao svoja teorijska polazišta. Dosljedno je pritom zastupao povezanost kvantitativnih pokazatelja i kvalitativnih interpretacija u znanosti kao metodoloških paradigmi u pristupu znanstvenim istraživanjima. On nikada nije statistikom zastranjivao i time dokazivao vjerodostojnost svojih polazišta ili sinteza. Opet posegnimo kao dokazima samo za knjigama koje je samostalno ili u suautorstvu objavio: *Utjecaj suvremene tehnike na koncepciju općeg obrazovanja, Opće obrazovanje i reforma školskog sistema, Međusobni odnos razine obrazovanja, kvalifikacione strukture i produktivnosti rada, Neke pedagoške pretpostavke unapređivanja visokoškolske nastave, Nastava upoznavanja prirode i društva, Politehnizacija usmjerenog obrazovanja*.

Profesor Vukasović bio je i POVJESNIČAR pedagogije. Dobro je on znao, kako to stara izreka kaže, da je povijest učiteljica života i da iz biografija prethodnika uvijek imamo što naučiti. Zato se stalno zanimao za baštinu svoje struke. Gotovo je redovito u svojim mnogobrojnim knjigama, raspravama i člancima uvodno posezao za povijesnim polazištima ili je poviješću dokazivao dotad nepoznato. Činio je to u samostalnim radovima, cjelovitim monografijama, ali i u suautorstvu s drugima kolegama. Među ovima su knjige povijesnoga karaktera: *Likovi istaknutih hrvatskih pedagoga, Pedagoški institut Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Graditelji mostova hrvatsko-slovačkoga prijateljstva, 70 godina Učiteljske škole u Osijeku, Jan Amos Komensky i Hrvati*.

Uzoran nastavnik i nesalomljiv polemičar

Stara je pedagoška maksima da “biti učitelj” nije lako, kao i da se mora voljeti svoj poziv. Profesor Vukasović cijenio je učitelje, pedagoge i pedagogiju, što je najbolje vidljivo u vertikali njegova rada od učitelja osnovne škole do sveučilišnoga profesora. Najveći dio svojega nastavničkog zanimanja proveo je na Odsjeku za pedagogiju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Tu je tijekom dugogodišnjega rada ostao vjeran ključnim teorijskim pitanjima pedagogije. Na Katedri za sistematsku pedagogiju, kojoj je bio i šef voditelj, predavao je kolegije *Uvod u pedagogiju, Sustav pedagoških disciplina, Odgojna područja, Odabrana poglavlja iz pedagogije, Obiteljska pedagogija*. Dugi niz godina ostao je vjeran ovim stožernim kolegijima studija pedagogije, ne mijenjajući im naziv tek tako da bi bio “moderan”. Međutim, unutar njih stalno je sadržajno unosio potrebna osvježenja rezultatima svojega znanstveno-istraživačkog rada, što mu nije bilo teško budući da je vodio velik broj projekata, čije je rezultate redovito publicirao za javnost (ne za ladicu), a studentima ih prenosio u nastavi.

Njegovi studenti naučili su razmišljati o temeljnim pitanjima pedagoške znanosti, njezinu predmetu i zadacima, pedagoškoj teleologiji i aksiologiji, teorijama i područjima odgojnoga rada, filozofiji odgoja, obiteljskoj pedagogiji. Sve je to predavao i poučavao gostujući i na drugim fakultetima u zemlji i inozemstvu na diplomskim i poslijediplomskim studijima te mentorstvom brojnim kandidatima magistarskih i doktorskih studija pedagogije. Bio je profesor koji traži od studenta da stekne znanje. Nije se studentima dodvoravao popustljivošću i blagošću u ocjenjivanju, ali ih je štitio time što su u životnu i profesionalnu praksu s njegovih kolegija odlazili sa znanjem i

kompetencijama potrebnim za zvanje koje su odabrali. Njegove glasovite “kartice za ispit” mnogima su poslije itekako pomogle u radu. Kako su sami govorili, u nekim radnim prilikama vrlo su im se rado vraćali kao pomoći i spasonosnom informatoru. Bio je svakako antipod onih profesora za koje su njihovi bivši studenti znali reći: bio je dobar, ali ne sjećam se baš čemu me je naučio i za što me je osposobio!

U ovoj prigodnoj radno-profesionalnoj biografiji profesora Vukasovića nešto se nikako ne može zaobići, nešto što je svakako rarijetno. Naime, njegova bibliografija do sada objavljenih radova ima točno 2142 jedinice. To je svakako impresivan, gotovo nevjerovatan broj koji u našoj pedagogiji neće, vjerujemo, biti ponovljen, a ni nadiđen. Naravno, to su vrlo različite tiskovine po formi, sadržaju i obimu. Tek će, istina, naknadne analize pokazati, i dokazati, koliko broj može biti tek kvantitativni pokazatelj, ali jedno je sigurno: toliki broj pisanih radova svakako je sam po sebi i velik i sadržajan doprinos jednoj znanosti. Pa i još nešto. Svaki je pisani rad objavom izložen sudu javnosti, što dakako vrijedi i za objavljene radove profesora Vukasovića. Netko će ga ionako uvijek zbog nečega prihvatiti, netko odbijati; slagati se ili ne slagati; držati ga konzervativnim ili naprednim. To je već stvar pojedinačnih procjena, pa i neke budućnosti i prošlosti. Jedno ipak ostaje – slikovito rečeno: da je profesor Vukasović bio samo strojopisac (daktilograf) tolikoga broja objavljenih radova – neka mi oprost – a ne njihov plodan autor, stvaralac i pisac, već bi i to samo po sebi bila velika rijetkost, osobito za našu pedagogiju, i trud vrijedan svakog poštovanja.

Među njegovim brojnim objavljenim radovima jednu kategoriju treba posebno spomenuti. Radi se naime o kratkim, dnevnikritičkim osvrtima i polemikama kojima se profesor Vukasović oglašavao na neke javno izrečene i napisane istupe pojedinih osoba i autora (ne nužno i pedagoga) jer je imao osjećaj duboke potrebe pedagoški reagirati. Pritom nije po svojoj osobnoj jednadžbi bio neki svadljivac, prznica koji živi za to da na sve i svakoga dežurno reagira. Bio je samo hrabar i odgovoran pedagog koji brani struku i humanu viziju čovjeka i njegova odgoja. Za to je, istina, trebalo posjedovati primjereno znanje – on ga je imao. U tome je, možemo svjedočiti mi koji smo ga dobro poznavali, bio vrlo uporan, vješt i sofisticiran sugovornik i protivnik kojem je bolje popustiti nego zatezati ako niste spremni ići do iscrpljivanja.

Iz ovoga bi naša suvremena pedagogija i pedagozi trebali izvući jednu drugu, širu i konstruktivnu pouku. Naime, bilo bi dobro poraditi na tome da se napokon potakne razvoj hrvatske izdavačke pedagoške kritike, inače toliko potrebne svakoj znanosti koja želi biti osviještena kreativna disciplina. To bi sigurno pomoglo i našoj učmaloj pedagogiji. Ona danas, mnogo više nego prije, tavori u svojoj samodovoljnosti preživljavanja “bez talasanja”. Za to vrijeme dodvorava se drugim disciplinama, koje ju ionako svakodnevno pomiču na marginu čak i njezina opstanka i poimanja kao samostalne znanstvene discipline svodeći ju na “praktičnu filozofiju” (danas još više psihologiju). Danas se hrvatska pedagogija, na veliku žalost, ne uspijeva usmjeriti prema svojem stvarnom predmetu bavljenja – odgoju čovjeka kao individualiteta i socijalnoga bića. Šteta!

Profesoru Anti Vukasoviću u spomen i zahvalu!

prof. emer. dr. sc. Vlatko Previšić